

Economische crisis

Er gaat geen dag voorbij zonder deprimerende berichten over de diepste recessie sinds de Tweede Wereldoorlog. Optimisten voorzien op zijn vroegst een licht herstel in 2010. Talrijke ondernemers kampen met de vraag: 'hoe loods ik mijn bedrijf 2009 door?' Met deze Praktijkinfo biedt MKB-Nederland helderheid over de crisis en inzicht in de maatregelen uit het crisispakket (zie hiervoor pagina 4).

Wat zijn de economische gevolgen van de crisis?

De economische activiteit is in korte tijd scherp teruggelopen. Bedrijven schroeven hun productie terug, voorraden worden afgebouwd en werknemers met flexibele contracten worden afgestoten. Faillissementen en ontslagen lopen op en zullen verder toenemen. Het CPB raamt de economische krimp in 2009 op 3½% en voorziet een verdere krimp in 2010 van ¼%.

De belangrijkste oorzaak van de economische teruggang is de inzakkende wereldhandel. Hierdoor krijgt de uitvoer 'rake klappen te verwerken', aldus het CPB. De export daalt in 2009 naar verwachting met 11¾%. De export is normaal gesproken de motor van de Nederlandse economie.

Bestedingen

Volume bestedingen

	2007	2008	2009	2010
Bruto binnenlands product (BBP)	3,5	2,0	- 3,50	- 0,25
Consumptie huishoudens	2,1	1,7	- 0,25	- 0,50
Overheidsbestedingen	3,3	1,2	2,00	1,00
Bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	4,8	9,8	- 10,75	- 12,00
Uitvoer van goederen (excl. Energie)	7,3	1,4	-11,75	1,5
Lange rente (niveau in %)	4,3	4,2	3,75	3,75

Arbeidsmarkt

De crisis heeft zeer grote gevolgen voor de arbeidsmarkt. De werkloosheid verdubbelt, zelfs als in 2010 de economie minder krimpt. De loonkosten blijven stijgen en de koopkracht blijft op peil.

	2007	2008	2009	2010
Werkloze beroepsbevolking (niveau in %)	4,5	3,9	5,50	8,75
Werkloze beroepsbevolking (in dzd personen)	344.000	304.000	425.000	675.000
Werkgelegenheid marktsector in arbeidsjaren	2,6	1,6	- 2,25	- 6,00

Productie

Door het verloop van de economische neergang worden in eerste instantie met name de productiesectoren geraakt. Hoewel de arbeidsproductiviteit snel toeneemt door de uitstoot van werknemers, neemt de winstgevendheid af.

	2007	2008	2009	2010
Productie	4,4	2,4	-5,5	-0,75
Arbeidsproductiviteit	1,8	0,8	-3,25	5,5

Wat zijn de gevolgen voor het midden- en kleinbedrijf?

De economische crisis heeft een aantal reële gevolgen voor het midden- en kleinbedrijf:

1. Kredietverlening wordt moeilijker. Hierdoor komt druk te staan op de liquiditeit en zijn investeringen lastig te financieren.
2. Betalingsproblemen bij klanten en leveranciers door aangescherpte kredietverlening.
3. Door daling van het consumentenvertrouwen komen bestedingen onder druk te staan.
4. Vertraging van de internationale handel heeft een negatief effect op het internationaal actieve mkb.
5. Orderportefeuilles dalen, investeringen worden uitgesteld.

Sectoren die als eerste te kampen hebben met de gevolgen van de kredietcrisis zijn: bouw, woningmarkt, autohandel, duurzame goederen en horeca.

Wat zijn de gevolgen voor pensioenen?

Hersteltermijn pensioenfondsen met twee jaar verlengd

Als gevolg van de financiële crisis en de mede daardoor gedaalde beurskoersen is de dekkinggraad, de verhouding tussen de aanwezige middelen en de pensioenverplichtingen, van veel pensioenfondsen flink lager dan wettelijk is toegestaan. Lag de gemiddelde dekkinggraad van de pensioenfondsen begin 2009 gemiddeld net boven de 105%, inmiddels is die gedaald tot gemiddeld onder de 95%. Hiermee zijn twee kritische grenzen zoals die gelden volgens het Financieel ToetsingsKader (FTK) doorbroken, te weten:

1. Reservetekort : buffer van een pensioenfonds

Indien een fonds door deze grens (circa 125) zakt moet een herstelplan worden opgesteld dat het tekort in *15 jaar* wegwerkt. Het herstelplan behoeft de goedkeuring van De Nederlandsche Bank (DNB).

2. Dekkingstekort: waarde bezittingen is minder dan totaal toekomstige verplichtingen

Indien een fonds door deze grens (105) zakt moet korte termijn een herstelplan worden opgesteld dat binnen nu en 5 jaar (was *3 jaar*) het dekkingstekort wegwerkt. Ook dit herstelplan behoeft de goedkeuring van DNB.

Minister Donner van SZW heeft na overleg met De Nederlandsche Bank (DNB) de wettelijke termijn van drie jaar, waarin pensioenfondsen hun reserves weer op peil moeten hebben, tijdelijk verlengd naar vijf jaar. In die periode moet de minimale dekkinggraad van 105% weer bereikt zijn. Pensioenfondsen moeten wel voor 1 april 2009 hebben aangeven hoe ze dit gaan doen. Mogelijkheden hiertoe zijn het niet of minder indexeren van de pensioenen, verhoging van de pensioenpremies en in het uiterste geval het korten van de pensioenen ("afstempelen"). Mocht het zo ver komen, dan hoeft dat van het kabinet niet te gebeuren voor 1 januari 2012. De komende drie jaar wordt dus niet gekort op de pensioenen. Medio 2010 wordt bezien of dit uitstel nog verantwoord is.

Het uitbetalen van de nominale pensioenverplichtingen gedurende de komende 5 of 10 jaar is op geen enkele wijze in het geding, maar het is wel noodzakelijk maatregelen te nemen. Overigens worden maatregelen vooral aan de CAO-tafel besproken.

Resultaat crisisberaad kabinet

De economie krimpt naar verwachting met 3,5% in 2009 en met 0,25% in 2010. In 2009 slaat het begrotingsoverschot om naar een tekort van 2,8%. In 2010 loopt het tekort van de overheid verder op naar 5,6% BBP. De sterke verslechterde economie is hiervan een belangrijke oorzaak. De opbrengsten uit belastingen en premieheffingen vallen tegen en de uitgaven aan WW-uitkeringen stijgen fors. Ook vallen de gasbaten terug.

Het antwoord van het kabinet op deze economische neergang is een stimuleringspakket van in totaal €6 miljard voor gerichte crisisaanpak voor 2009 en 2010. Verder komt er €1,5 miljard van gemeenten en provincies. Voor hogere WW-uitgaven wordt €10 miljard uitgetrokken. Bij het crisispakket van het kabinet staan drie prioriteiten centraal: het herstel van de werkgelegenheid en de bedrijvigheid en de soliditeit van de overheidsfinanciën.

Overheidsfinanciën

Om weer terug te keren naar solide overheidsfinanciën wil het kabinet vanaf 2011 het tekort ieder jaar terugbrengen met ten minste 0,5% BBP. Het kabinet bezuinigt in 2011 maar liefst €5,5 miljard. Er wordt €3,2 mrd bespaard door bevriezing lonen publieke sector. Het kabinet legt de afspraken hierover vast in een wet. Ook zijn structurele hervormingen noodzakelijk. De AOW-leeftijd gaat naar 67 jaar, behalve voor fysiek zwaar werk. De zorgtoeslag wordt met €1,2 miljard gekort en de belasting voor huizen vanaf een miljoen euro gaat omhoog. Deze maatregelen worden vanaf 2011 geleidelijk ingevoerd. Het kabinet vraagt gemeenten de lokale lasten niet te verhogen.

Het stimuleringspakket bestaat onder meer uit:

- Versterken arbeidsmarkt & onderwijs: bestrijding jeugdwerkloosheid (onderwijs, stages, bijscholing), deeltijd-WW, versterking MBO, verlenging innovatieprogramma's
- Stimuleren duurzame economie: sloopregeling, isolatie woningen, duurzaam ondernemen, snelle uitvoering FES-projecten
- Versnelde investeringen in infrastructuur, bouw en onderhoud publieke voorzieningen (zorg en onderwijs) en versterking van stedenbeleid en wijkaanpak
- Liquiditeitsverruiming voor het bedrijfsleven: WSBO-regeling, afschaffing vliegtax, BTW per kwartaal, VAMIL/MIA, Versoepeling verliesverrekening 2008, envelop MKB

Meer informatie maatregelen

Belangrijke maatregelen voor ondernemers zijn onder te verdelen in drie categorieën:

1. Herstel werkgelegenheid en arbeidsmarkt
2. Maatregelen om de kredietverlening en liquiditeit van bedrijven op gang te houden
3. Investeren in een duurzame en innovatieve economie

Hieronder wordt kort toegelicht welke maatregelen deze categorieën bevatten (bestaande, nieuwe en verruimde maatregelen). Voor meer informatie per maatregelen kunt u het bijbehorende Infoblad raadplegen.

1. Herstel werkgelegenheid & arbeidsmarkt

Deeltijd-WW

Per 1 april 2009 wordt een regeling voor deeltijd-WW geïntroduceerd om vakkrachten te behouden. Doelgroep zijn bedrijven die voldoende gezond zijn om door de crisis heen te komen, ondanks een tekort aan orders en omzet. Werkgevers krijgen daardoor de mogelijkheid de werktijd van een werknemer met ten hoogste 50% van de werktijd te verkorten. Tijdens die periode krijgt de werknemer voor de niet gewerkte uren een WW-uitkering. De werknemer blijft voor gewerkte en niet-gewerkte uren in dienst van de werkgever. Inclusief twee verlengingen geldt de regeling voor maximaal 13 maanden. *Zie Infoblad.*

Loonmatiging

Sociale partners hebben afgesproken dat de lonen gematigd mogen stijgen rond het inflatieniveau (circa 1%). Dit geldt ook voor de uitkeringen, aangezien deze gekoppeld zijn aan de loonontwikkeling. De salarissen van ambtenaren zijn bevroren. *Zie Infoblad.*

Bestrijding jeugdwerkloosheid

Het kabinet zet fors in op de bestrijding van jeugdwerkloosheid. Gemeenten krijgen een nieuw instrument: de Wet investeren in jongeren (WIJ). De WIJ verplicht gemeenten aan werkloze jongeren tot 27 jaar een werkleeraanbod te doen. Jongeren moeten deze aanvragen en er aan meewerken. Verder kunnen gemeenten scholing (leeraanbod, stages of werkervaringsplaatsen) aanbieden om hun kansen op de arbeidsmarkt te verbeteren. Ook wordt vroegtijdig schoolverlaten tegengegaan en afspraken met bedrijfsleven gemaakt over stageplaatsen. *Zie Infoblad.*

Faciliteren scholing

Omscholing van met ontslag bedreigde werknemers naar een andere sector wordt financieel aantrekkelijker gemaakt door een subsidie van 50% van de omscholingskosten tot een maximum van €2500. Ook zal de overheid voor 50% meebetalen aan EVC trajecten voor met ontslag bedreigde werknemers zonder startkwalificatie. De concrete inzet van deze extra middelen zal het kabinet nader afstemmen met sociale partners. Om de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt te verbeteren worden in totaal 40 leerwerkloketten structureel gefinancierd.

Mobiliteitscentra / publiek-privaat

De economische crisis resulteert de komende jaren in een forse krimp van de werkgelegenheid. Het is van groot belang ervoor te zorgen dat bedrijven makkelijk personeel kunnen vinden en behouden. Sinds 1 maart zijn er in 30 regio's mobiliteitscentra gestart. Een mobiliteitscentrum is erop gericht om werknemers die met ontslag worden bedreigd zo snel mogelijk naar ander werk te begeleiden. Ze worden dan begeleid naar nieuw werk, of worden gedetacheerd bij andere werkgevers. Hierbij kan scholing worden ingezet. Een mobiliteitscentrum kan zich richten op een bedrijf, regio of een (deel van) een sector. Het kabinet heeft met MKB-Nederland afgesproken om op ieder mobiliteitscentrum een mkb-servicepunt te realiseren als de sector daarom vraagt. Met de bouwsector lopen gesprekken over soortgelijke voorzieningen. *Zie Infoblad.*

2. Kredietverlening en liquiditeit

BBMKB

Het Besluit Borgstelling MKB-kredieten (BBMKB) is een regeling die de kredietverlening aan het mkb stimuleert. De regering staat namelijk garant voor zekerheden die een ondernemer ontbeert terwijl zijn bedrijf wel goede toekomstperspectieven heeft. *Zie Infoblad.*

Reddingsplan banken

De overheid zal, als dat nodig is, de balans van op zich gezonde financiële ondernemingen versterken door kapitaal te verstrekken. Hiervoor is €20 miljard beschikbaar. Het kabinet is, onder voorwaarden, bereid garant te staan voor leningen van banken onderling en van institutionele beleggers aan banken. Dit moet de geldstromen tussen de financiële instellingen weer op gang brengen. Het kabinet houdt er rekening mee dat de Staat voor €200 miljard aan leningen moet garanderen.

Vervroegde afschrijvingen

Door de willekeurige afschrijving kunnen bedrijven investeringen die in het kalenderjaar 2009 plaatsvinden in 2 jaar afschrijven, dus maximaal 50 procent in 2009 en 50 procent in 2010. De willekeurige afschrijving is een tijdelijke maatregel die geldt voor nieuwe bedrijfsmiddelen, met een aantal uitzonderingen. De belangrijkste uitzonderingen zijn: gebouwen, grond-, weg- en waterbouwkundige werken, dieren, immateriële activa (waaronder software), bromfietsen, motorrijwielen en personenauto's. Taxi's en zeer zuinige personenauto's mogen echter wel willekeurig worden afgeschreven. *Zie Infoblad.*

Groefaciliteit

Snelle groei, een bedrijfsovername, een buy out of expansie in het buitenland; allemaal situaties waarin ondernemers doorgaans risicodragend vermogen nodig hebben om hun activiteiten te financieren. Voor mkb'ers is het vaak moeilijker om kapitaal aan te trekken dan voor grotere ondernemingen. Financiers zijn eerder beducht voor de risico's en stellen zich terughoudender op. De regeling Groefaciliteit is het antwoord van de overheid op deze lacune op de kapitaalmarkt. *Zie www.senternovem.nl*

Verruiming Exportkredietfaciliteit (EKV)

Atradius Dutch State Business (Atradius DSB) zal nu ook voor bepaalde exporttransacties, naar met name Oost-Europese landen, betalingsrisico's bij de Staat gaan afdekken. De reden hiervoor is dat er in de commerciële kredietverzekeringsmarkt onvoldoende capaciteit beschikbaar is voor specifieke transacties van kapitaalgoederen en aannemerij naar deze landen.

Uit gesprekken met exporteurs en banken blijkt dat door de kredietcrisis vooral de particuliere verzekeringsmarkt voor ééntransactiepolissen (het afdekken van betalingsrisico van een grote exporttransactie) met kortlopend krediet op bepaalde landen is weggevallen. De Staat zal de herverzekering van dit deel voor de export van kapitaalgoederen en aannemerij tijdelijk overnemen tot de markt zich herstelt. Er zal steeds afzonderlijk worden beoordeeld of sprake is van een voor Atradius DSB en de Staat aanvaardbaar betalingsrisico. *Zie verder www.internationaalondernemen.nl*

3. Investeren in duurzame groei

WBSO

De WBSO (Wet Bevordering Speur en Ontwikkelingswerk) is een subsidieregeling waarmee technische innovatie wordt gestimuleerd door een subsidie op de loonkosten die samenhangen met onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten. De WBSO verlaagt de loonkosten door een subsidie.

Cofinanciering bodemsanering

Bodemsaneringen moeten worden uitgevoerd of het crisis is of niet. Ondernemers met een historische verontreiniging kunnen een beroep doen op de cofinancieringsregeling. Een ondernemer kan gebruikmaken van cofinanciering wanneer op zijn terrein een verontreiniging aanwezig is die voor 1987 is ontstaan. *Zie [Infoblad](#).*

EIA, MIA en VAMIL

Crisis of niet, investeren moet een ondernemer altijd. Nu dreigt echter de afweging: "Investeer ik in de goedkoopste optie of kies ik voor het meest duurzame in de wetenschap dat de energieprijzen wel eens flink kan gaan stijgen?". Slim gebruik van regelingen als EIA, MIA en VAMIL kan investeringsbeslissingen positief beïnvloeden.